

O'quvchilarda grafik savodxonlikni rivojlantirishning pedagogik asoslari

Eshmurodov Axmadjon Nurmurodovich

Navoiy davlat universiteti

“Tasviriy san’at va muhandislik grafikasi”

kafedrası o’qituvchisi

ANOTATSIYA: Mazkur maqolada o’quvchilarda grafik savodxonlikni rivojlantirishning pedagogik asoslari, uni shakllantirishda ta’lim mazmuni, metodlari va texnologiyalarining o’rni tahlil etilgan. Grafik savodxonlik o’quvchilarning fazoviy tafakkuri, tasavvuri va chizmachilik ko’nikmalarini rivojlantirishda muhim o’rin tutadi. Tadqiqotda o’quvchilarda grafik madaniyatni shakllantirishning bosqichlari, pedagogik shart-sharoitlari hamda o’qituvchining o’rni ochib berilgan. Maqola natijalari chizmachilik fanida grafik savodxonlikni rivojlantirish orqali o’quvchilarning ijodiy faolligini, mustaqil fikrlashini va kasbiy yo’nalishdagi tayyorgarligini oshirish mumkinligini ko’rsatadi.

Kalit so’zlar: grafik savodxonlik, chizmachilik, fazoviy tafakkur, vizual idrok, o’quv faoliyati, o’qitish metodlari, grafik ko’nikma, didaktik yondashuv, pedagogik asoslar, tasviriy madaniyat.

Bugungi kunda ta’lim tizimining asosiy maqsadi o’quvchilarda nafaqat nazariy bilim, balki amaliy ko’nikmalar, ijodiy fikrlash va grafik madaniyatni shakllantirishdan iboratdir. Ayniqsa, texnik yo’nalishdagi fanlar, jumladan, chizmachilik va tasviriy san’at sohalarida grafik savodxonlik o’quvchining kasbiy tayyorgarligining ajralmas qismi hisoblanadi.

Grafik savodxonlik — bu o’quvchining chizma, grafik tasvir, shakl va proyeksiyalarni o’qish, tahlil qilish hamda mustaqil chizish qobiliyatini bildiradi. Bu ko’nikma o’quvchilarga fazoviy tasavvurini rivojlantirish, murakkab shakllarni idrok etish va ularni grafik shaklda ifodalash imkonini beradi. Shu boisdan ham o’quvchilarda grafik savodxonlikni shakllantirish masalasi zamonaviy ta’limning ustuvor yo’nalishlaridan biri sanaladi.

O’quvchilarda grafik savodxonlikni rivojlantirish, avvalo, pedagogik jarayonning maqsadli tashkil etilishi, o’qituvchining metodik mahorati va o’qitish vositalarining zamonaviy talablarga javob berishiga bog’liq. Dars jarayonida o’qituvchi o’quvchilarni chizmachilik tilini o’rganishga, chizmalarni o’qish va yaratish jarayonida mantiqiy fikrlashga, aniq va tizimli yondashishga yo’naltiradi.

Grafik savodxonlik o'quvchilarda fazoviy tafakkurni rivojlantirish, tahliliy fikrlashni chuqurlashtirish va ijodiy yondashuvni kuchaytirish vositasi sifatida xizmat qiladi. Bunda chizmachilik fanining didaktik ahamiyati beqiyosdir. Ayniqsa, zamonaviy o'qitish texnologiyalari — axborot-kommunikatsiya vositalari, interaktiv dasturlar va 3D modellashtirish usullarini joriy etish grafik savodxonlikni yanada samarali shakllantirish imkonini beradi.

Shunday qilib, grafik savodxonlikni rivojlantirish pedagogik jarayonning muhim vazifalaridan biri bo'lib, u o'quvchilarning nafaqat fanga, balki kelajakdagi kasbiy faoliyatga tayyorlanishida ham asosiy omil sifatida namoyon bo'ladi.

Grafik savodxonlikni rivojlantirish ta'lim jarayonida o'quvchilarning fikrlash madaniyatini, fazoviy tasavvurini va tasviri ko'nikmalarini shakllantirishga qaratilgan muhim pedagogik jarayondir. Bu tushuncha nafaqat chizmachilik fanining mazmuni bilan bog'liq, balki o'quvchilarning umumiy tafakkur faoliyatini rivojlantirish, ularni amaliy faoliyatga tayyorlash bilan ham chambarchas aloqadordir. Grafik savodxonlik deganda o'quvchining chizmalarni o'qish, tahlil qilish, ularni yaratish va texnik tilda fikr ifodalash qobiliyati tushuniladi. Shuning uchun ham ushbu ko'nikmani shakllantirishda pedagogik yondashuv, ta'lim texnologiyalari va metodik tamoyillar muhim o'rin tutadi.

Avvalo, grafik savodxonlikni shakllantirish jarayoni tizimli, izchil va bosqichma-bosqich tashkil etilishi zarur. Dastlabki bosqichda o'quvchilarda grafik tasvir va chizmaga nisbatan qiziqish uyg'otish, ularni chizmachilikning asosiy tushunchalari bilan tanishtirish, geometrik shakllarni kuzatish va idrok etishga o'rgatish talab etiladi. Shu bosqichda o'qituvchi o'quvchilarga chizmalar tili, geometrik shakllar orasidagi bog'lanishlar va proyeksiyalash qonuniyatlarini sodda, amaliy misollar asosida tushuntiradi. Bunda vizual idrokni rivojlantirishga alohida e'tibor qaratiladi.

Keyingi bosqichda esa o'quvchilarda amaliy faoliyat asosida grafik ko'nikmalar shakllantiriladi. Ular geometrik shakllarni yasash, chizmalarni tahlil qilish, ko'rinishlarni aniqlash va ularni o'zaro solishtirish orqali o'z bilimlarini mustahkamlaydilar. Bu jarayon o'quvchidan aniq fikrlash, kuzatuvchanlik va mantiqiy izchillikni talab qiladi. Chizmachilik darslarida grafik topshiriqlarni muammoli vaziyat asosida tashkil etish o'quvchilarning faolligini oshiradi. Masalan, biror detalning proyeksiyasini chizish jarayonida o'qituvchi o'quvchilarga muammo qo'yadi: "Agar detalning bu qismi ko'rinmasa, uni qanday ifodalash kerak?" — degan savol orqali ularni mustaqil yechim topishga yo'naltiradi.

Grafik savodxonlikni rivojlantirishda fazoviy tafakkur asosiy o'rin tutadi. Fazoviy tafakkur — bu insonning fazoda joylashgan obyektlarni tasavvur qilish, ularning

shaklini, o'ldamini va o'zaro munosabatlarini anglash qobiliyatidir. O'quvchilarda bu ko'nikmani rivojlantirish uchun o'qituvchi turli didaktik vositalardan: maketlar, 3D modellar, kompyuter grafik dasturlari va interaktiv animatsiyalardan foydalanadi. Shu orqali o'quvchilar chizmachilikdagi nazariy bilimni amaliy tasvir bilan bog'lay oladilar.

Shuningdek, grafik savodxonlikni rivojlantirishda o'qitish metodlarining to'g'ri tanlanishi hal qiluvchi ahamiyatga ega. O'quvchilarning yosh xususiyatlari va tayyorgarlik darajasiga mos ravishda tushuntirish, amaliy mashg'ulot, interfaol, muammoli va loyiha asosidagi metodlar uyg'unlashtiriladi. Ayniqsa, "flipped classroom" (ag'darilgan sinf), "case study" (vaziyatli tahlil) va "brainstorming" (fikrlar hujumi) metodlari o'quvchilarni faol fikrlashga undaydi.

Zamonaviy ta'lim sharoitida grafik savodxonlikni rivojlantirishda axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining o'rni beqiyosdir. "AutoCAD", "SketchUp", "SolidWorks", "CorelDRAW" kabi grafik dasturlardan foydalanish o'quvchilarga real grafik muhitda ishlash, o'ldhovlar va proyeksiyalarni aniq ifodalash imkonini beradi. Bundan tashqari, virtual laboratoriyalar, onlayn grafik treninglar va interaktiv platformalar orqali o'quvchilar mustaqil o'rganish imkoniyatiga ega bo'ladilar.

Pedagogik nuqtai nazardan qaraganda, grafik savodxonlikni rivojlantirish jarayoni nafaqat o'qituvchining bilim va tajribasiga, balki uning darsni tashkil etish uslubiga ham bog'liq. O'qituvchi o'quvchilarni chizmachilik fanining amaliy ahamiyatiga ishontira olishi, ularni grafik tafakkurga yo'naltira bilishi zarur. Dars jarayonida har bir topshiriq o'quvchilarning mustaqil fikrlashini rag'batlantiruvchi, tahlilga asoslangan va izlanishga undovchi bo'lishi kerak.

Grafik savodxonlikni rivojlantirishning pedagogik asoslari orasida motivatsiya ham muhim o'rin tutadi. O'quvchilarning grafik faoliyatga bo'lgan qiziqishini oshirish uchun o'qituvchi fanlararo bog'lanishlardan keng foydalanadi. Masalan, matematika, geometriya, fizika, texnologiya va me'morchilik fanlari bilan bog'liq integratsion darslar o'quvchilarga chizmachilikning hayotiy ahamiyatini anglashga yordam beradi.

Ta'lim jarayonida baholash tizimi ham grafik savodxonlikni rivojlantirishda muhim ahamiyat kasb etadi. Baholash nafaqat natijani, balki o'quvchilarning fikrlash jarayonini, amaliy yondashuvini, muammoli vaziyatlarga munosabatini ham hisobga olishi kerak. Shu boisdan, an'anaviy test yoki nazorat ishlari bilan bir qatorda, portfel, loyiha ishi va individual ijodiy topshiriqlarni baholash tizimi ham qo'llaniladi.

Grafik savodxonlikni rivojlantirish jarayoni, shuningdek, o'quvchilarda kommunikativ ko'nikmalarni ham shakllantiradi. O'quvchilar birgalikda chizma yaratish, loyiha tahlilini muhokama qilish, o'z ishlarini taqdim etish orqali o'z fikrlarini

texnik tilda ifodalashni o'rganadilar. Bu jarayon ularni nafaqat chizmachilik faniga, balki kelajakdagi kasbiy faoliyatga ham tayyorlaydi.

Grafik savodxonlikni shakllantirishning samarali natijasi o'qituvchining metodik madaniyatiga, o'quvchilarning motivatsiyasiga va o'qitish muhitining texnik ta'minotiga bog'liq. Ta'lim jarayonida zamonaviy didaktik vositalardan foydalanish, darslarni interaktiv shaklda o'tkazish, muammoli topshiriqlar asosida tashkil etish orqali o'quvchilarning grafik tafakkurini chuqurlashtirish mumkin.

Shuningdek, grafik savodxonlikni rivojlantirishda milliy va xalqaro tajribalarni uyg'unlashtirish ham katta ahamiyatga ega. So'nggi yillarda Shovdirov S.A. va boshqa olimlar tomonidan olib borilgan tadqiqotlarda grafik tafakkur va o'quv kompetensiyalarini shakllantirish bo'yicha ilg'or metodlar taklif etilgan. Bu yondashuvlar o'quvchining nafaqat chizmachilikdagi bilimini, balki umumiy mantiqiy fikrlash, tahliliy yondashuv va ijodiy salohiyatini rivojlantirishga xizmat qiladi.

Xulosa qilib aytganda, grafik savodxonlikni rivojlantirish — bu kompleks pedagogik jarayon bo'lib, u o'quvchining nazariy bilimini amaliy faoliyat bilan uyg'unlashtiradi, fazoviy tafakkur va tasviriy ko'nikmalarni rivojlantiradi. Zamonaviy ta'lim texnologiyalari, interfaol metodlar va pedagogik yondashuvlar asosida tashkil etilgan chizmachilik darslari o'quvchilarning fanga bo'lgan qiziqishini oshiradi, ularni mustaqil fikrlovchi, ijodkor va raqamli tafakkurga ega shaxs sifatida shakllantiradi.

O'quvchilarda grafik savodxonlikni rivojlantirish — bu zamonaviy ta'lim jarayonining muhim yo'nalishlaridan biri bo'lib, u o'quvchilarning fazoviy tafakkuri, texnik fikrlash madaniyati va ijodiy salohiyatini shakllantirishga xizmat qiladi. Grafik savodxonlikni shakllantirish jarayoni faqat chizmachilik fani doirasida emas, balki o'quvchining umumiy intellektual rivojlanishi va kasbiy tayyorgarligini oshirish bilan ham bevosita bog'liqdir.

Tahlillar shuni ko'rsatadiki, grafik savodxonlikni rivojlantirishda o'qituvchining metodik yondashuvi, zamonaviy pedagogik texnologiyalar, axborot-kommunikatsiya vositalari va muammoli ta'lim metodlari katta ahamiyat kasb etadi. Shuningdek, fanlararo integratsiya, loyiha asosida o'qitish, interfaol mashg'ulotlar va mustaqil grafik topshiriqlar o'quvchilarning bilish faolligini oshiradi.

Flipped classroom, virtual grafika muhitlari, 3D modellash va raqamli chizmachilik dasturlari kabi zamonaviy texnologiyalar yordamida grafik tafakkur, idrok va tasavvur ko'nikmalarini chuqur shakllantirish mumkin. Bunda o'qituvchi yo'naltiruvchi, tahlilchi va motivator sifatida faoliyat yuritadi, o'quvchilar esa mustaqil o'rganish, muammoni hal etish va ijodiy yechim topish jarayonida faol ishtirok etadilar.

Shunday qilib, grafik savodxonlikni rivojlantirishning pedagogik asoslari quyidagi jihatlarida namoyon bo'ladi:

- o'qitish jarayonini tizimli va bosqichma-bosqich tashkil etish;
- o'quvchilarning fazoviy tafakkurini rivojlantirishga yo'naltirilgan mashg'ulotlarni o'tkazish;
- zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini ta'lim jarayoniga integratsiya qilish;
- motivatsion, interfaol va muammoli ta'lim usullarini uyg'unlashtirish;
- fanlararo integratsiya asosida o'quvchilarda real hayotiy bog'liqlikni anglashni shakllantirish.

Natijada, grafik savodxonlikni rivojlantirish o'quvchilarda nafaqat texnik chizmachilik malakasini, balki mantiqiy fikrlash, ijodiy tafakkur va innovatsion yondashuvni ham shakllantiradi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. **Шавдиров С. А.** Подготовка будущих учителей к исследовательской деятельности // *Педагогическое образование и наука*. – 2017. – № 2. – С. 109–110.
2. **Shavdirov S. A.** Selection Criteria of Training Methods in Design Fine Arts Lessons // *Eastern European Scientific Journal*. – 2017. – № 1. – P. 131–134.
3. **Shovdirov S.** Analyzing the Sources and Consequences of Atmospheric Pollution: A Case Study of the Navoi Region // *E3S Web of Conferences*. – EDP Sciences, 2024. – Vol. 587. – P. 02016.
4. **Shavdirov S.** Method of Organization of Classes in Higher Education Institutions Using Flipped Classroom Technology // *AIP Conference Proceedings*. – AIP Publishing LLC, 2025. – Vol. 3268. – No. 1. – P. 070035.
5. **Шавдиров С. А.** Ўқувчиларда тасвирий саводхонликка оид ўқув компетенцияларини шакллантиришнинг педагогик-психологик жиҳатлари // *Современное образование (Узбекистан)*. – 2017. – № 6. – С. 15–21.
6. **Shovdirov S. A.** Tasviriy san'atni o'qitishda o'quvchilarning sohaga oid o'quv kompetensiyalarini shakllantirish omillari // *Inter Education & Global Study*. – 2024. – № 1. – P. 8–14.
7. **Ibraimov X., Shovdirov S.** Theoretical Principles of the Formation of Study Competencies Regarding Art Literacy in Students // *Science and Innovation*. – 2023. – Vol. 2. – No. B10. – P. 192–198.

8. **Шавдилов С. А.** Изобразительному и прикладному искусству // *International Scientific Review of the Problems and Prospects of Modern Science and Education*. – 2018. – С. 84–85.
9. **Shovdirov S. A.** Tasviriy Savodxonlikka Oid O'quv Kompetensiyalarni Shakllantirishda O'quvchilarni Mantiqiy va Abstrakt Fikrlashga O'rgatish // *Евразийский журнал академических исследований*. – 2023. – Т. 3. – № 12. – С. 193–196.
10. **Baymetov B. B., Shovdirov S. A.** Methods of Organizing Practical and Theoretical Classes for Students in the Process of Teaching Fine Arts // *International Journal on Integrated Education*. – 2023. – Vol. 4. – No. 3. – P. 60–66.

